

12

Toerisme en recreatie

Auteurs

Darline Vandaele ¹
Michel Gilté ¹
Liesbet Billiet ¹
Steven Dauwe ²
Hans Pirlet ²

Lectoren

Kathy Belpaeme ³
Guido Fidlers ⁴

¹ Westtoer

² Vlaams Instituut voor de Zee (VLIZ)

³ Provincie West-Vlaanderen - Streekhuis Kust

⁴ FOD Volksgezondheid, Veiligheid van de Voedselketen en Leefmilieu, Directoraat-generaal Leefmilieu, Dienst Marien Milieu

Vandaele, D., Gilté, M., Billiet, L., Dauwe, S., Pirlet, H. (2018). Toerisme en recreatie. In: Devriese, L., Dauwe, S., Verleye, T., Pirlet, H., Mees, J. (Eds.) Kennisgids Gebruik Kust en Zee 2018 - Compendium voor Kust en Zee. p. 185-194.

Europa is de meest bezochte toeristische¹ regio ter wereld met het hoogste aantal internationale bezoekers. Bovendien vindt ongeveer de helft van de toeristische overnachtingen plaats in kustgebieden (*Eurostat Regional Yearbook 2017* en COM (2014) 86), wat het kust- en zeetoerisme (inclusief cruisesector) de grootste maritieme sector van Europa maakt op het vlak van toegevoegde waarde en werkgelegenheid (*Ecorys 2013*). Het Europese kusttoerisme voorziet immers banen voor 3,2 miljoen personen die jaarlijks samen meer 183 miljard euro aan toegevoegde waarde genereren (*DG MARE*).

Ook de Belgische kust is een populaire vakantiebestemming. Het verblijfstoerisme genereert meer dan vijf miljoen aankomsten en bijna 28 miljoen overnachtingen (2018). Het aantal dagtoeristen schommelt tussen 16 en 19 miljoen per jaar. De bestedingen van alle kusttoeristen samen bedragen om en bij de 2,9 miljard euro (*Westtoer, Trendrapport Kust 2017-2018, Dagtoeristen aan de kust 2018, Toerisme in cijfers XL 2017*).

Naast het kusttoerisme zorgt ook het toerisme in het hinterland voor een belangrijk aantal aankomsten en overnachtingen. De toeristisch-recreatieve regio's van het Brugse Ommeland en de Westhoek waren in 2018 samen goed voor bijna dan 600.000 aankomsten en meer dan 1,3 miljoen overnachtingen (*Westtoer, Trendrapport Brugse Ommeland 2017-2018, Westtoer, Trendrapport Westhoek 2017-2018*). Verder verwelkomt de Westhoek regio door zijn oorlogsgeschiedenis een groot aantal herdenkingstoeristen met een piek van 800.000 oorlogstoeristen in 2014 tijdens de honderdjarige herdenking van de Grote Oorlog (cijfers *Westtoer*). Hierbij moet evenwel vermeld worden dat de grenzen van deze regio's zich verder uitstrekken dan de hinterlandgemeenten (de strategische beleidsplannen voor toerisme en recreatie in *het Brugse Ommeland 2013-2018* en *de Westhoek 2018-2024*).

12.1 Beleidscontext

Op Europees niveau valt het beleid met betrekking tot toerisme onder *DG GROW* van de Europese Commissie. Het kust- en zeetoerisme wordt evenwel meegenomen in het zogenaamde 'Blauwe Groei'-beleid (COM (2012) 0494) dat uitgewerkt wordt door *DG MARE*. Hierbij werd in 2014 een strategie uitgewerkt voor meer groei en werkgelegenheid in een duurzaam kust- en maritiem toerisme (COM (2014) 86) met nadrukkelijke focus op samenwerking tussen de EU-lidstaten.

De Kust vormt een macroproduct binnen het Vlaamse toerisme, maar is volledig gelegen in de provincie West-Vlaanderen. Daarom werd beslist om een bovenlokaal beleidsplan (*Strategisch beleidsplan voor toerisme en recreatie aan de kust 2015-2020*) gezamenlijk door *Toerisme Vlaanderen*, dat onder voogdij staat van de Vlaams minister voor toerisme (Vlaams niveau, *beleidsnota toerisme 2014-2019*), en *Westtoer* (provinciaal niveau) op te stellen. Vanuit het Vlaams Parlement komen ook jaarlijks 'beleidsbrieven toerisme' (*Weyts 2016*) die strategische en operationele doelstellingen formuleren met een thematische of regionale toets. Het beleid voor de regio's Westhoek en het Brugse Ommeland werd uitgestippeld op provinciaal niveau door *Westtoer* in de strategische beleidsplannen voor toerisme en recreatie van het Brugse Ommeland (*het Brugse Ommeland 2013-2018*) en de Westhoek (*de Westhoek 2018-2024*).

In het verleden maakte de Vlaamse regering en haar minister voor toerisme geld vrij in het kader van het Kustactieplan I (1997-2002), II (2000-2004) en III (2005-2009) en het *Impulsprogramma Vlaamse Kust* (2010-2014) om bepaalde kust gerelateerde projecten te financieren. Sinds 2015 wordt binnen de impulsprogramma's gefocust op *toeristische hefboomprojecten* en fiets- en wandelnetwerk projecten die evenwel voor heel Vlaanderen van toepassing zijn. Een eerste thematische subsidieoproep, het impulsprogramma 'Iedereen verdient vakantie', werd in het voorjaar van 2017 gelanceerd. Verder werd ook een permanent meet- en monitoringsysteem ontwikkeld dat tweemaal per jaar cijfers uitbrengt over het toerisme aan de kust. De cijfers worden jaarlijks verzameld en gebundeld in een trendrapport (*Westtoer, Trendrapport Kust 2017-2018*) en een kerncijferoverzicht (*Kerncijfers toerisme Kust*). Meer informatie over de sectorale wetgeving rond toerisme kan gevonden worden op de website van *Toerisme Vlaanderen* en de *Juridische Codex Kustzone, thema Toerisme en recreatie*.

Voor de waterrecreatie aan de kust is het KB van 4 augustus 1981 betreffende het Politie- en Scheepvaartreglement voor de Belgische territoriale zee, kusthavens en stranden van belang (meer informatie: *website FOD Mobiliteit en Vervoer, oplijsting vaarregels*). Verder leggen ook de wet van 20 januari 1999 en de bijhorende uitvoeringsbesluiten een aantal beperkingen op aan de recreatie in mariene beschermde gebieden. De regelgeving voor de pleziervaart en de waterrecreatie op de waterwegen wordt behandeld door het *DG Scheepvaart* (FOD Mobiliteit en Vervoer) en komt aan bod in volgende documenten: *Vademecum van de pleziervaart in België (2017)*, *De pleziervaart op de bevaarbare waterwegen in Vlaanderen (2017)* en *Wijzer op het water (2010)*. Momenteel wordt er binnen de Federale Overheidsdienst Mobiliteit en Vervoer, in samenwerking met de staatssecretaris voor Noordzee en de minister voor Mobiliteit, gewerkt aan een herziening van de huidige pleziervaartwetgeving.

¹ We volgen hier de statistische definitie van 'toerisme', dewelke naast bezoeken in de private levenssfeer ook zakelijke bezoeken omvat.

Verder is voor het baden aan de kust de Europese richtlijn betreffende het beheer van de zwemwaterkwaliteit (2006/7/EG) van belang. Deze richtlijn geeft de normen aan waaraan de zwemwaterkwaliteit dient te voldoen (meer informatie: [De nieuwe zwemwaterrichtlijn, VMM 2006](#) en de [website kwaliteit zwemwater](#)).

De provinciale beleidslijnen inzake de openluchtrecreatie in de kustzone worden geschetst in het [Strategisch beleidsplan openluchtrecreatie voor de Provincie West-Vlaanderen 2009-2018](#). Het juridische kader van de recreatie- en sportactiviteiten aan de kust werd uitgebreid uitgewerkt in de [Juridische Codex Kustzone](#) (thema's [Toerisme en recreatie](#), [Kustzonebeheer](#) en [Lokale wetgeving](#)) en wordt eveneens aangehaald door [Deraus \(2005\)](#) en [De Wachter en Volckaert \(2005\)](#) (GAUFRE-project BELSPO).

12.2 Ruimtegebruik

Het ruimtegebruik voor toerisme en recreatie wordt in de eerste plaats gestuurd door de ruimtelijke planning (zie thema **Sociale en economische omgeving**). Instrumenten als de ruimtelijke structuurplannen, ruimtelijke uitvoeringsplannen (RUPs) en verordeningen op Vlaams, provinciaal en gemeentelijk niveau, geven de mogelijkheden aan van de toekomstige toeristisch-recreatieve ontwikkelingen van een bepaalde ruimte.

In het Ruimtelijk Structuurplan Vlaanderen (*RSV*) wordt de Kust geïdentificeerd als een stedelijk netwerk dat structuurbepalend is op Vlaams niveau. Omwille van de toeristisch-recreatieve voorzieningen wordt de Kust eveneens erkend als een toeristisch-recreatief netwerk waarvoor een beleid op Vlaams niveau moet uitgewerkt worden. Dit beleid wordt onder meer vormgegeven in het kader van initiatieven en studiewerk zoals het [Masterplan Kustveiligheid](#), Ecosysteemvisie voor de Vlaamse kust (2017) (deel 1, 2), [Complex project kustvisie](#) (voordien project Vlaamse Baaien ([Masterplan Vlaamse Baaien 2014](#))) en Metropolaan Kustlandschap 2100 (*fase 1 / fase 2 / fase 3* deel 1, 2 en 3) (zie thema **Veiligheid tegen overstromingen**) waar in fase 1 de historische context geschetst wordt van het kusttoerisme. Verder is voor het toerisme ook de selectie in het *RSV* van Oostende en Brugge als regionaal-stedelijke gebieden en Blankenberge en Knokke-Heist als kleinstedelijke gebieden van belang, aangezien deze afbakening gevolgen heeft voor de mogelijke hoog-dynamische functies die in de kustregio kunnen worden ontwikkeld. Om input te kunnen geven bij een grote herziening van het *RSV* in 2011, liet Toerisme Vlaanderen de studie [Ruimte voor Toerisme en Recreatie in Vlaanderen \(WES 2007\)](#) (RuiTeR) opmaken waarin de vraag naar ruimte voor de verschillende aspecten van toerisme en recreatie werd onderzocht. Naast het *RSV* zijn ook de gewestelijke ruimtelijke uitvoeringsplannen (GRUPs) raadpleegbaar op [www.ruimtelijkeordering.be](#). Parallel aan de verdere uitvoering van het Ruimtelijk Structuurplan Vlaanderen bereidt de Vlaamse regering een nieuw [Beleidsplan Ruimte Vlaanderen](#) voor (zie ook [Groenboek. Vlaanderen in 2050: mensenmaat in een metropool?](#), [Beleidsplan ruimte Vlaanderen \(2012\)](#), [Witboek Beleidsplan Ruimte Vlaanderen](#)). Binnen dit nieuw ruimtelijk ontwikkelingsbeleid is er o.a. voor de kustzone een Territoriaal Ontwikkelingsprogramma ontwikkeld (*T.OP Kustzone*). In dit instrument werkt het Departement Omgeving samen met de provincie West-Vlaanderen en lokale overheden rond korte- en middellange termijn ruimtelijke ontwikkelingsprojecten. Het T.OP Kustzone bouwt op het herziende [Provinciaal Ruimtelijk Structuurplan-WV](#), lokaal partneroverleg en studies als [CCaSPAR](#), [MKL2100](#), [Juridische Codex Kustzone](#), [STADSMonitor](#), etc.

De Vlaamse overheid is eigenaar van nagenoeg alle stranden (op uitzondering van het strand nabij de militaire basis te Lombardsijde). Afdeling Kust verleent concessies voor het uitbouwen, onderhouden en exploiteren van de jachthavens langs de Vlaamse kust ter bevordering van de waterrecreatie en -sport ([website Afdeling Kust](#)). Verder staat Afdeling Kust in voor het bekomen van een veilige zeevering (zie thema **Veiligheid tegen overstromingen**) en geïntegreerd duurzaam kustbeheer en verkeert het in de positie strand- en zeedijkconcessies toe te kennen voor privaat gebruik in overleg met gemeentebesturen, andere openbare besturen, nutsmaatschappijen, aannemers, particulieren, etc. [website Afdeling Kust](#)).

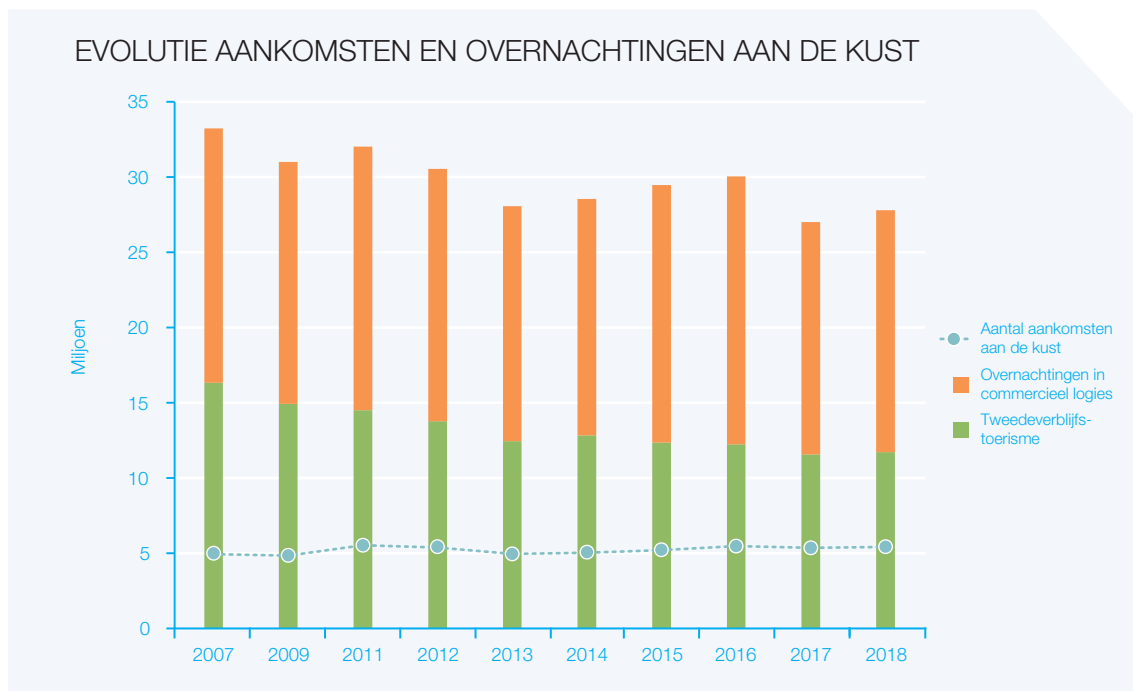
In het ruimtelijk structuurplan van de provincie West-Vlaanderen (*PRS-WV*) werden belangrijke bovenlokale beleidslijnen voor de Kust geformuleerd. Hierbij werden diverse badplaatsen geselecteerd als 'woonkernen' met mogelijkheden tot toeristisch-recreatieve ontwikkeling onder specifieke randvoorwaarden. In het *PRS-WV* werden eveneens openlucht-recreatieve groene domeinen, pretparken en toeristisch-recreatieve lijnelementen (waterlopen, spoorwegbeddingen, dijken en wegeninfrastructuur) vastgelegd. Daarnaast werden een aantal strategische projectgebieden geselecteerd waar toerisme en recreatie een belangrijke plaats moeten krijgen (*PRS-WV*, [Strategisch beleidsplan voor toerisme en recreatie aan de Kust 2015-2020](#)). Het gaat om de IJzermonding in Nieuwpoort, het gebied ten oosten van Blankenberge, het gebied ten zuiden van het station in Knokke, de militaire basis van Koksijde en de Oostendse Oosteroever. Verder zijn ook de [provinciale RUPs](#) (PRUP's) en (in het bijzonder de PRUP's voor strand en dijk) van groot belang voor het ordenen van het toeristisch-recreatief functioneren van elk plangebied in de kustzone omwille van de zoning die een aantal randvoorwaarden schetst voor toekomstige ontwikkelingen. Zo kent onze kustzone reeds een goed ontsloten fiets- en wandelnetwerk en zijn er ontwikkelingszones aangeduid voor de aanleg van fietssnelwegen tussen de badplaatsen.

Op gemeentelijk niveau zijn processen aan de gang waarbij nieuwe mogelijkheden voor toerisme en recreatie gecreëerd worden binnen de gemeentelijke structuurplannen, met meer detaillering van de mogelijke ruimtelijke ontwikkelingen voor toerisme en recreatie op lokaal vlak in de uitvoeringsplannen. Als leidraad hierbij kan men beroep doen op onderzoek van [Grujthuijsen \(2015\)](#) naar de noden en wensen van toeristen in Belgische en Nederlandse badplaatsen waarbij o.a. de vraag tot een modernisatie van de openbare ruimte werd opgetekend.

12.3 Maatschappelijk belang

12.3.1 Kusttoerisme

De toeristisch-recreatieve sector is van cruciaal belang voor de economie aan de kust. In 2018 waren in het verblijfstoerisme 5.420.604 aankomsten aan de kust, goed voor in totaal 27.780.223 overnachtingen (figuur 1). Hierbij wordt 42% ingenomen door commerciële logies en 58% door tweedeverblijfstoerisme. Daarnaast kwamen er in 2018 aan de kust 17.912.000 dagtoeristen aan ([Westtoer, Trendrapport Kust 2017-2018](#)) meer informatie: studie [Vakantieganger in commercieel logies Kust 2017](#)). Verder zijn ook de aanwezigheid van de Internationale Luchthaven Oostende – Brugge en de zeehavens van Oostende en Zeebrugge van belang voor de instroom van buitenlandse toeristen naar de Belgische kustzone. Op de website van de [Vlaamse Havencommissie](#) zijn cijfers beschikbaar over het aantal passagiers in de voornoemde havens. De trafiekcijfers voor de Internationale Luchthaven Oostende - Brugge zijn beschikbaar op volgende webpagina: www.luchthaven-oostendebrugge.com/statistieken.

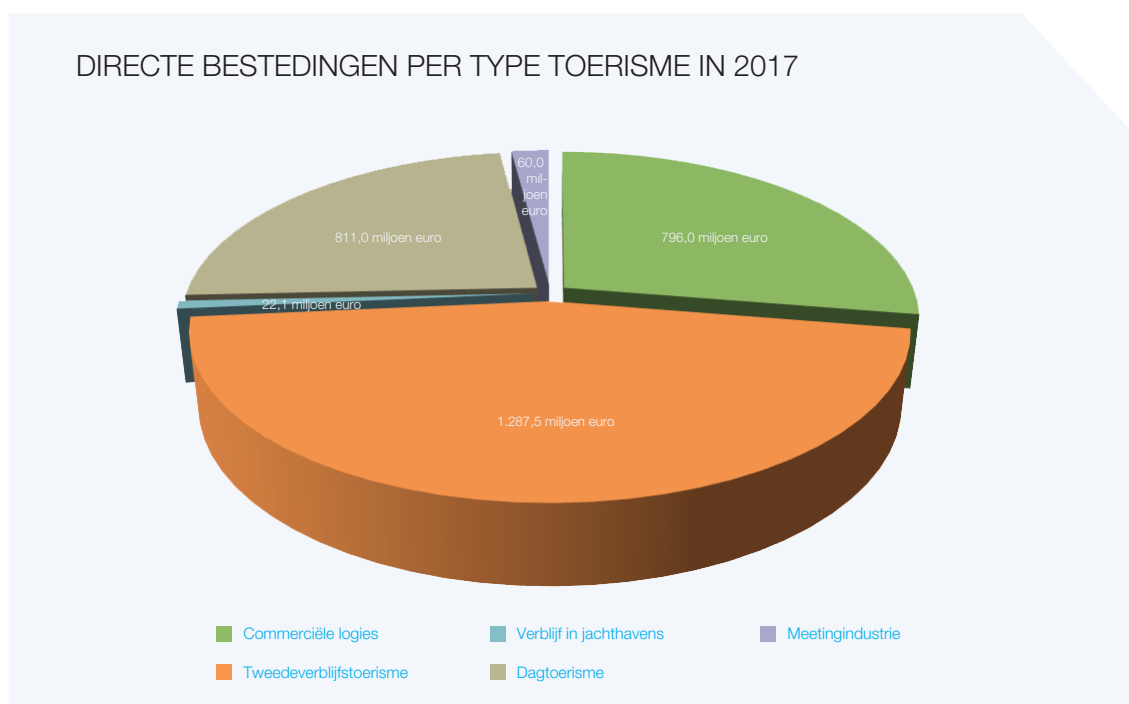
Figuur 1. Evolutie van overnachtingen in commerciële logies, tweedeverblijfstoerisme en aankomsten aan de kust ([Westtoer, Trendrapport Kust 2012-2013](#), [Westtoer, Trendrapport Kust 2015-2016](#), [Westtoer, Trendrapport Kust 2017-2018](#)).

De directe bestedingen die gegenereerd werden uit het verblijfstoerisme enerzijds (commerciële logies, tweedeverblijfstoerisme en ligplaatsen in jachthavens) en het dagtoerisme anderzijds liepen in 2018 op tot bijna 3 miljard euro (tabel 1 figuur 2). Hierbij vertegenwoordigde het verblijfstoerisme 2,1 miljard euro van de directe bestedingen en het dagtoerisme 811 miljoen euro ([Westtoer, Trendrapport Kust 2017-2018](#), meer informatie: studie [Vakantieganger in commercieel logies kust 2017](#)). Bij een bezoek aan de kust spendeert de gemiddelde dagtoerist ongeveer 45 euro per dag, een verblijver in commerciële logies 68 euro per nacht en een tweedeverblijver in een vakantiewoning 42 euro per nacht ([Dagtoeristen aan de kust 2018](#), [Vakantieganger in commercieel logies kust 2017](#)). De directe omzet in de bouwsector vanwege de bouw van tweede verblijven bedroeg 367 miljoen euro in 2007 ([IDEA consult 2009](#)). Een recent onderzoek naar de meetingindustrie aan kust toont aan dat deze sector goed is voor een omzet van 60 miljoen euro (2013) ([Westtoer, onderzoek Meeting aan Zee 2015](#), [Westtoer, Trendrapport Kust 2017-2018](#)).

De activiteiten van de Belg tijdens daguitstappen (onder meer naar de kust) werden in meer detail bekeken in het [pilotonderzoek naar daguitstappen van de Belg \(2010-2011\)](#) en meer recent in [Dagtoeristen aan de kust \(2018\)](#). Hieruit blijkt dat meer dan 80% van de vakantiegangers voornamelijk de wagen neemt naar de kust. Op het vlak van activiteiten zijn kuieren op de dijk (73%), een bezoek aan cafés, tearooms, terrassen (51%) en restaurantbezoek (47%) erg populair. Volgens het [Tendrapport Kust 2017-2018](#) waren er in 2018 26 watersportclubs en 13 jachtclubs (3.553 ligplaatsen) aan de kust waarbij de bestedingen in jachthavens opliepen tot 22,1 miljoen euro. De economische baten van de recreatie- en sportactiviteiten aan de kust (zonder indirecte effecten) werden eveneens opgesteld door [De Wachter en Volckaert \(2005\) \(GAUFRE-project BELSPO\)](#). In het [Seaeconomics-project \(2010-2014\)](#) werd de economische betekenis van de jachthavens verder onderzocht ([Westtoer, onderzoek gebruikers kustjachthavens 2013](#)). Op basis van dit onderzoek werd de gemiddelde omzet gegenereerd door alle gebruikers van de Vlaamse kustjachthavens begroot op 25,3 miljoen euro per jaar.

Tabel 1. De directe bestedingen uit kusttoerisme naar type toerisme in 2018 ([Westtoer, Tendrapport Kust 2017-2018](#)).

Type toerisme	Directe bestedingen van de toeristen in miljoen euro	Percentage
Commerciële logies	796,0	26,7
Tweedeverblijfstoerisme	1.287,5	43,3
Verblijf in jachthavens	22,1	0,7
Dagtoerisme	811,0	27,2
Meetingindustrie	60,0	2,0
Totaal	2.976,6	100

Figuur 2. Totale directe bestedingen uit kusttoerisme volgens type toerisme in 2018 ([Westtoer, Tendrapport Kust 2017-2018](#)).

Volgens cijfers van de studiedienst van de Vlaamse regering (op basis van gegevens van de Rijksdienst voor Sociale Zekerheid (RSZ) en het Rijksinstituut voor de Sociale Verzekeringen der Zelfstandigen (RSVZ)) bedroeg in 2010 de totale tewerkstelling van loontrekkenden in toeristische bedrijfstakken aan de kust 11.253 jobs. De tewerkstelling van zelfstandigen en helpers aan de kust liep op tot 2.286 jobs ([Weekers 2013](#)). Volgens een andere berekening wordt de directe werkgelegenheid op basis van de omzet van het toerisme aan de kust in 2018 geschat op 21.431 voltijdse equivalenten (waarbij ervan uitgegaan wordt dat 1 miljoen euro staat voor 7,2 VTE directe en 3,4 VTE indirecte werkgelegenheid) ([Westtoer, Tendrapport Kust 2017-2018](#)) met een totale werkgelegenheid (directe en indirecte) van 31.551 voltijdse equivalenten. De werkgelegenheid in de bouwsector ten gevolge van het tweedeverblijftoerisme

werd in 2007 geraamd op 1.814 jobs (*IDEA consult 2009*).

12.3.2 Hinterlandtoerisme

Naast het kusttoerisme is eveneens het toerisme in de Westhoek, het Brugse Ommeland en Brugge van groot belang. Het Brugse Ommeland was in 2018 goed voor 151.527 aankomsten en 317.292 overnachtingen (*Westtoer, Trendrapport Brugse Ommeland 2017-2018*). In de Westhoek bedroeg het aantal aankomsten en overnachtingen respectievelijk 429.160 en 949.741 (*Westtoer, Trendrapport Westhoek 2017-2018*). In Brugge waren er ongeveer 1,25 miljoen aankomsten en 2,19 miljoen overnachtingen in 2018. Dit zijn aankomsten en overnachtingen in commerciële logies (excl. tweedeverblijfstoerisme) (*Westtoer, Kerncijfers Toerisme West-Vlaanderen*). In deze trendrapporten komen eveneens de cijfers over de bestedingen en werkgelegenheid aan bod.

12.4 Impact

Zoals hierboven beschreven, heeft het kusttoerisme een grote economische en maatschappelijke waarde en genereert het een aantal voorzieningen zoals de kusttram en jachthavens. Daarnaast brengt het toerisme in de kuststreek zowel op sociaal als ecologisch vlak een aantal effecten met zich mee. Op sociaal vlak heeft voornamelijk het hoge aandeel tweede woningen een impact op de leefbaarheid aan de kust: hoge vastgoedprijzen, verzwakt sociaal weefsel, mobiliteitsproblemen, etc. (Coudenys 2012 en Keunen en Hoornaert 2012 in *Maelfait et al. 2012, Meire en Bracke 2005, Goffin et al. 2007, De West-Vlaamse kansarmoedeatlas 2017* (zie thema Sociale en economische omgeving)).

Het grote aantal tweede woningen brengt tevens een druk op het erfgoed aan de kust teweeg (*IDEA consult 2009*) (zie thema **Maritiem en kustgebonden erfgoed**), al zijn er ook duidelijke raakvlakken tussen het toerisme en erfgoed waarbij we bijvoorbeeld denken aan de toeristische invulling van cultuurhistorische gebouwen aan de kust (*De Baerdemaeker et al. 2011*).

Op ecologisch vlak heeft de opkomst van het massatoerisme aan de kust vanaf de jaren 1930, met een massale inplanting van toeristisch-recreatieve logiesaccommodatie (vakantiewoningen, campings, weekendverblijfparken, tweede verblijven, etc.) een belangrijke rol gespeeld in de urbanisatie van de kustzone, de versnippering van waardevolle open ruimte en het verdwijnen van biotopen (*PRS-WV, Goffin et al. 2007, Boone 2012 in Maelfait et al. 2012, Henkens et al. 2012, Provoost et al. 2014*). Vooral het duinengebied kende onder meer door de ruimtelijke planning aan de kust een sterke versnippering (*Welkom in de duinen 2008*) (zie thema Natuur en milieu). Verder brengt de

Tabel 2. Een overzicht van de directe en indirecte ecologische effecten ten gevolge van de hoge concentratie van toeristen en residenten in de kustzone.

Impact	Literatuur
Verhoogde consumptie van energie en water	<i>Vanlerberghe en Vanhoutte 2001, Goffin et al. 2007</i> (zie thema Landbouw , verzilting), <i>Lenders et al. 2013</i>
Problemen met afvalverwijdering	<i>Goffin et al. 2007, De Groof in Maelfait et al. 2012, Kustactieplan OVAM, Actieplan Marien Zwerfvuil 2017</i>
Zwerfvuil op het strand	<i>Lescrauwaet et al. 2006, Goffin et al. 2007, Maelfait 2008, Doomen et al. 2009, André et al. 2010, Claessens et al. 2013, Devriese en Janssen 2017</i> (voor zwerfvuil op zee, zie thema Maritiem transport, scheepvaart en havens en thema Natuur en milieu)
De mechanische schoonmaak van stranden	<i>Belpaeme 2003, Dominguez 2006, Goffin et al. 2007, Doomen et al. 2009, Vanhooren et al. 2011</i>
Bijdrage kusttoerisme tot eutrofiëring van de kustwateren	<i>Maes et al. 2004 (MARE-DASM-project BELSPO)</i> (zie thema Landbouw)
Vervuiling door de verkeersintensiteit	<i>Goffin et al. 2007</i>
Vertrapping en verstoring van het strand- en duinecosysteem	<i>Vincx et al. 2001, Maes et al. 2004 (MARE-DASM-project BELSPO), Provoost et al. 2004, Goffin et al. 2007, Deros 2005 (GAUFRE-project BELSPO), Welkom in de duinen 2008</i> (zie thema Natuur en milieu), <i>Krijgsveld et al. 2008</i>
Vervuiling door recreatievaart	<i>Maes et al. 2004 (MARE-DASM-project BELSPO), De Wachter en Volckaert 2005 (GAUFRE-project BELSPO), Lescrauwaet et al. 2006, Goffin et al. 2007</i>
Sportvisserij	zie thema Visserij

hoge concentratie van toeristen en residenten in de kustzone tijdens het hoogseizoen een aantal directe en indirecte ecologische effecten met zich mee (tabel 2).

12.5 Duurzaam gebruik

12.5.1 Duurzame ontwikkeling van het kusttoerisme

Om in de bescherming van de kustecosystemen te voorzien werd door Europa onder de Habitatrictlijn (Richtlijn 92/43/EG) het *Natura 2000-netwerk* van marien beschermde gebieden opgericht. De *beheerplannen* voor het BNZ voor de periode 2018-2023 zijn reeds aangenomen (zie thema *Natuur en milieu*). Op Europees niveau wordt het duurzaam samengaan van de verschillende gebruikers en sectoren (waaronder toerisme en recreatie) van de kustgebieden opgenomen in de Europese aanbeveling betreffende de uitvoering van een geïntegreerd beheer van kustgebieden (GBKG) in Europa (2002/413/EG). Meer recent werden in het kader van de Blauwe Groei strategie van de Europese Commissie veertien acties opgesteld ter bevordering van jobs en de ontwikkeling van de Europese marien-maritiem toeristische sector binnen een duurzaam kader (COM (2014) 86). Europa voorziet hiervoor eveneens in een reeks financieringskanalen (*Guide on EU funding for the tourism sector 2014-2020*). Enkele concrete toepassingen voor België zijn de uitbreiding van de Zwinvlakte, het *Life+ natuurproject FLANDRE* en het *Interreg-project Vedette* dewelke natuurherstel in de kustduinen uitvoeren met aandacht voor de verschillende doelgroepen, en het *EMAS Easy MOVE-IT!* project dat kleine- en middelgrote ondernemingen in de toeristische sector helpt op het vlak van efficiëntie en duurzaamheid.

In *Maelfait et al. (2012)*, dat gepubliceerd werd in de context van GBKG, worden een aantal indicatoren en maatregelen voorgesteld om de duurzame ontwikkeling van onder meer het toerisme en de recreatie aan de Belgische kust te bevorderen. De relatie tussen het toerisme en de sociale en economische aspecten aan de kust wordt in meer detail uitgewerkt in het thema *Sociale en economische omgeving*.

Toerisme Vlaanderen en *Westtoer* formuleren in het *Strategisch beleidsplan voor toerisme en recreatie aan de kust 2015-2020* 12 strategische krachtlijnen om het kusttoerisme verder te ontwikkelen:

- Strategische projecten in functie van het internationaal potentieel (hefboomprojecten en strategische projectgebieden);
- Verder investeren in basisinfrastructuur en publieke ruimte;
- Weersonafhankelijke voorzieningen in functie van een vierseizoenbestemming;
- Ruimte voor recreatie;
- Een bereikbare kust;
- Ontwikkelen van vakanties op maat met geïntegreerde dienstverlening;
- Innovatie en differentiatie in de logiesector;
- Versterken van de competitiviteit van de recasector;
- Een eigentijds onthaalbeleid in het kader van een ruime gastvrijheid;
- Geïntegreerd marketingbeleid;
- Kennisgedreven kusttoerisme;
- Beleid en organisatie.

Voor de invulling van bepaalde van de hierboven vernoemde strategische krachtlijnen kan gebruik gemaakt worden van *toeristische hefboomprojecten* binnen de impulsprogramma's (zie **12.1 Beleidscontext**), die evenwel voor heel Vlaanderen van toepassing zijn. Daarnaast wordt de verdere ontwikkeling van het toerisme aan de kust in belangrijke mate beïnvloed door de ruimtelijke ordening (zie **12.2 Ruimtegebruik**). *Vanden Eede et al. (2014)* ontwikkelde biologische waarderingskaarten voor de Belgische kustzone dewelke kunnen ingezet worden als besluitvorming tool door lokale beleidsmakers bij het oriënteren van ruimtelijke projecten en het toelaten van toeristische activiteiten.

Verder zijn er een reeks beleidsinitiatieven, visies en studies (voor een niet-exhaustieve lijst aan studies, zie tabel 3) waar het werken aan een duurzaam kusttoerisme voor België aan bod komt, zoals: Metropolaan Kustlandschap 2100 (*fase 1 / fase 2 / fase 3 deel 1, 2 en 3*, *T.OP Kustzone*, *Masterplan Kustveiligheid*, *CLIMAR-project BELSPO*, *Langetermijnvisie Noordzee 2050*, Ecosysteemvisie voor de Vlaamse Kust (deel *1, 2*), *Complex project Kustvisie* (Voorheen Masterplan Vlaamse Baaien (2014)), *De Blauwe Cluster* (zie verder ook thema *Veiligheid tegen overstromingen*).

Daarnaast trachten verschillende labels (bv. *Blauwe vlag* van de Bond Beter Leefmilieu, *het Q-label* voor toeristische ondernemers, *Groene Sleutel*, *het toegankelijkheidslabel* van de *vzw inter*, etc. (meer informatie: *website Toerisme Vlaanderen*)) bij te dragen tot een duurzaam (kust)toerisme.

Tabel 3. Overzicht van studies waar duurzaam kusttoerisme aan bod komt.

Studies duurzaam kusttoerisme	
<i>Kindvriendelijkheid aan de Vlaamse kust</i>	Studie rond hoe de Vlaamse kust aantrekkelijker kan gemaakt worden voor gezinnen met kinderen
<i>Interreg project 120 km Kustkwaliteit</i> (2008-2012)	Project ter ontwikkeling van een duurzaam strand- en kustbeheer. Zie o.a. studies van <i>van Meenen 2009</i> , <i>Pijpers 2009</i> , <i>kansen aan de kust 2009</i>
Klimaatverandering als motor voor een vernieuwd kusttoerisme? (<i>De Waegemaeker 2012</i>)	Bestudeert het effect van een gecompartmenteerde kust (<i>CcASPAR</i>) op het kusttoerisme

12.5.2 Toerisme en natuur

Vanuit ecologisch standpunt komen zowel in *Goffin et al. (2007)*, *Maelfait et al. (2012)* als in het *Strategisch beleidsplan voor toerisme en recreatie aan de kust 2015-2020* maatregelen aan bod om te streven naar een evenwicht tussen het behoud van het natuurlijk systeem en de behoeften van de recreanten en toeristen. Beleidsinstrumenten zoals het Duinendecreet en de ruimtelijke ordening spelen hierin een belangrijke rol en worden in meer detail uitgewerkt in het thema **Natuur en milieu**. Het samengaan tussen recreatie en natuur komt eveneens aan bod in publicaties als *Belpaeme (2003)*, *Zwaenepoel et al. (2005)*, *De Uitkerkse polder, een recreatieve meerwaarde voor de Vlaamse kust (2007)*, *Welkom in de duinen (2008)*, *Doomen et al. (2009)*, *Henkens et al. (2012)*, *Cosyns et al. (2014)* en *Provoost et al. (2014)*.

De (zwem-)waterkwaliteit in de kustzone (binnen 1 nm zone) wordt op Europees niveau binnen de koepel van de Kaderrichtlijn Water (KRW) (2000/60/EG) onder meer aangepakt door Richtlijn 91/271/EG inzake stedelijk afvalwater en Richtlijn 2006/7/EG betreffende het beheer van de zwemwaterkwaliteit. De doorwerking van deze Europese maatregelen op federaal niveau gebeurt in het KB van 23 juni 2010 betreffende de vaststelling van een kader voor het bereiken van een goede oppervlaktewatertoestand. Op Vlaams niveau zijn het decreet van 18 juli 2003 (Integraal Waterbeleid) (meer informatie: [website Coördinatiecommissie Integraal Waterbeleid \(CIW\)](#)) en het besluit van de Vlaamse regering van 8 december 1998 inzake zwemwaterkwaliteit van belang.

De kwaliteit van het zwemwater aan de kust wordt op regelmatige basis bemonsterd door de Vlaamse Milieumaatschappij (*VMM* en [website kwaliteit zwemwater](#)) (*Goffin et al. 2007*, Pelicaen 2012 in *Maelfait et al. 2012*, *VMM 2017*). Het *Vlaams Agentschap Zorg en Gezondheid* staat hierbij in voor het gezondheidsaspect van de zwemwaterkwaliteit. De eutrofiëring van de kustwateren en het probleem van verzilting worden in meer detail besproken in het thema **Landbouw**.

Referentielijst wetgeving

Overzicht van de relevante wetgeving op internationaal, Europees, federaal en Vlaams niveau. Voor de geconsolideerde Europese regelgeving wordt doorverwezen naar [Eurlex](#), de nationale regelgeving kan geraadpleegd worden via het [Belgisch Staatsblad](#) en de [Justel-databanken](#).

Europese wetgeving		
Titel	Jaar	Nummer
COM: Aanbeveling betreffende de uitvoering van een geïntegreerd beheer van kustgebieden in Europa	2002	413
COM: Mededeling van de Commissie: Blauwe groei Kansen voor duurzame mariene en maritieme groei	2012	494
COM: Mededeling van de Commissie: Een Europese strategie voor meer groei en werkgelegenheid in kust- en maritiem toerisme	2014	86
Richtlijn inzake de behandeling van stedelijk afvalwater	1991	271
Richtlijn inzake de instandhouding van de natuurlijke habitats en de wilde flora en fauna (Habitatrichtlijn)	1992	43
Richtlijn tot vaststelling van een kader voor communautaire maatregelen betreffende het waterbeleid (Kaderrichtlijn Water)	2000	60
Richtlijn betreffende het beheer van de zwemwaterkwaliteit en tot intrekking van Richtlijn 76/160/EEG (Zwemwaterrichtlijn)	2006	7

Belgische en Vlaamse wetgeving		
Afkorting	Titel	Dossiernummer
Besluit van de Vlaamse regering van 8 december 1998	Besluit van de Vlaamse regering tot aanduiding van de oppervlaktewateren bestemd voor de productie van drinkwater categorieën A1, A2 en A3, zwemwater, viswater en schelpdierwater, ter omzetting van Richtlijn 2006/7/EG van het Europees Parlement en de Raad van 15 februari 2006 betreffende het beheer van de zwemwaterkwaliteit en tot intrekking van Richtlijn 76/160/EEG	1998-12-08/51
Decreet van 18 juli 2003	Decreet betreffende het integraal waterbeleid	2003-07-18/72
KB van 4 augustus 1981	Koninklijk besluit houdende politie- en scheepvaartreglement voor de Belgische territoriale zee, de havens en de stranden van de Belgische kust	1981-08-04/31
KB van 23 juni 2010	Koninklijk besluit betreffende de vaststelling van een kader voor het bereiken van een goede oppervlaktewatertoestand	2010-06-23/04
Wet van 20 januari 1999	Wet ter bescherming van het mariene milieu en ter organisatie van de mariene ruimtelijke planning in de zeegebieden onder de rechtsbevoegdheid van België	1999-01-20/33

